

www.folkeskolen.dk januar 2005

Elevråd – en enestående mulighed

Der er en modsætning mellem læreres og elevers opfattelse af formålet med elevrådsarbejde, viser både den kvantitative og den kvalitative del af Demokratiprojektet fra Odense Seminarium

Af Jens Peter Christiansen og Stefan Ting Graf

Pisa undersøgelserne med deres fokus på tilegnelse af konkret viden og færdigheder, overskygger igen drøftelsen af den danske folkeskoles centrale dannelsesstanke (jf. *Folkeskolens* interview med Jørgen Husted i nummer 1-2, 2005). Omdrejningspunktet i folkeskolens formål er livsduelighed og den demokratiske dannelse, som Husted påpeger. I den sammenhæng er elevråd en delvis forpasset chance og samtidigt en enestående mulighed. Mange lande vil med rette misunde os denne generelt velfungerende institution, fordi den åbner for en mere ambitiøs forståelse af skolen og dens dannelsesopgave end den testbare folkeskole er udtryk for. Elevrådet kunne her spille en langt større rolle i skolens liv end det skolerne tilsyneladende tør satse på.

Hvad foregår der egentlig i elevrådet

I publikationen "Den vordende demokrat" (Bo Jacobsen m.fl., Aarhus 2004, s. 134 – se også *Folkeskolen nr. 20, 2004*) i serien fra "Magtudredningen" dokumenteres det, at tre fjerdedele af eleverne anser elevrådet for at være vigtigt eller meget vigtigt for skolen. Samme sted konstateres det, at to tredjedele af eleverne mener, at elevrådet kun har ringe betydning for dem.

Hvorfor bliver en institution (elevrådet), der har en central plads i folkeskolens kultur og selvforståelse mødt så modsætningsfyldt af eleverne: at et stort flertal anser elevrådet for at være en meget vigtig del af skolen, men at de samtidig ikke tilskriver det nogen særlig værdi, i det mindste ikke for dem personligt? Det må være væsentligt at få belyst.

I en undersøgelse foretaget af Demokratiprojektet ved Odense Seminarium har vi forsøgt at se bagom tallene, idet vi har stillet os selv spørgsmålet: Hvad foregår der egentlig i elevrådet?

I den forbindelse har vi bl.a. observeret elevrådsmøder og bagefter interviewet elevrådsrepræsentanter og kontaktlærere ved fire skoler med vidt forskellig tilgang til arbejdet.

Det har givet indblik i læreres og elevers forståelse af elevrådets funktion og praksis, og et af de gennemgående forhold er, at lærere og elever har et en vidt forskellige opfattelser af, hvad elevrådets opgave er. Meget kortfattet sagt (og dermed også rensset for de nuancer, der trods alt er) kan man sige, at eleverne deltager i elevrådet med en forventning om at komme til at øve indflydelse og varetage elevernes interesser, mens lærerne anser elevrådets vigtigste funktion for at være opdragelse til demokrati gennem deltagelse i formaliseret demokratisk arbejde.

En anden vigtig, men mere forventelig erkendelse, er, at elevrådsarbejdet foregår meget forskelligt, dels præget af skolens almindelige demokratiske kultur, dels farvet af kontaktlærerens personlige opfattelse af, hvordan arbejde bør være. Elevrådsarbejdet indgår således ikke i en formuleret fælles forestilling om, hvordan demokratiet i skolen kan udvikles og praktiseres.

Vi kan illustrere det med to eksempler.

Billede 1: Hvor skal cyklerne parkeres?

Nogle klasser har bedt om at få sagen på elevrådets møde. Vi er kommet til punkt 5 på den dagsorden, der består af 12 punkter, og som kontaktlæreren har udsendt i forvejen. 28 elever sidder i fire lange rækker i skolens biologi- og geografilokale. Der er tre repræsentanter fra hver klasse fra 5. – 10. årgang. Elevrådets formand er ikke til stede, og i hans fravær har kontaktlæreren overtaget ledelsen af mødet.

Cykelskuret er blevet ødelagt ved hærværk, og skolens ledelse har sørget for at det blev fjernet. Eleverne har herefter fået anvist et andet sted at parkere deres cykler, men for at komme de 200 meter til den anviste cykelparkering må eleverne krydse bilparkeringsplads foran skolen, hvor der især om morgenen er tæt med trafik af forældre, der bringer deres børn til skole. Så eleverne fortsætter med at stille deres cykler, hvor de plejer: i nærheden af indgangen, der ligger op til en offentlig sti.

Det virker generende for mange – især de voksne.

Sagen krydres desuden af, at de ældste af skolens elever ryger ved stien (som er offentligt område), fordi de ikke længere må ryge på skolens område. Sammen med 'hulter-til-bulter-parkering' af cykler og knallerter er det ifølge ledelsen generende for andre borgere, der benytter stien. Desuden bliver rygergruppen også frekventeret af elever fra 7. klasse, der ikke må forlade skolens område. Alt det har ført til, at skolens ledelse anbefalede rygning inde på skolens område, men bag en mur, så det ikke var umiddelbart synligt.

Kontaktlæreren forsøger at få eleverne til at *forstå* ledelsens synspunkt og at *appellere* til deres kammerater om at ændre adfærd.

Eleverne reagerer imod at skulle acceptere en bestemt løsning og forsøger at styrke deres argumentation ved at påpege det dobbeltmoraliske i ledelsens håndtering af rygerspørgsmålet.

Sagen afsluttes på elevrådsmødet ved, at der nedsættes en arbejdsgruppe, der skal se på, hvordan problemet kan løses.

Billede 2: Hvordan får vi bedre forhold på toiletterne?

Vi er nu til et andet elevrådsmøde på en anden skole:

De seks repræsentanter fra 7., 8., og 9. klasse indfinder sig sammen med kontaktlæreren og pludselig er mødet i gang uden en egentlig åbning. Den ene af elevrådets to formænd, en dreng fra 8. klasse, spørger, om der er noget fra klasserne. Der er tilsyneladende ingen egentlig dagsorden – den opstår undervejs ved at klasserne efter tur fremkommer med det, de nu måtte have talt om i forvejen. Atmosfæren er afslappet og mødet styres uformelt.

Alle klasser har forberedt indlæg, og der tales, indtil formanden skønner, at der er talt nok, hvorefter han samler op. Kontaktlæreren går ind der, hvor hun synes, det er nødvendigt at forklare om regler og procedurer eller oplyse om lærernes synspunkter.

Undervejs referere nogle elever til et af elevrådets tidligere aktioner.

Elevtoiletterne havde igennem længere tid været ulækre. Desuden sad nogle elever og røg, og det førte til lærerkontrol, som også blev oplevet som ubehageligt, når man var på toiletet i nødvendigt ærinde.

Efter elevrådsmødet blev sagen bragt op i skolebestyrelsen, men eleverne oplevede ikke, at der ad den vej blev gjort noget ved det. De bestemte sig derfor for selv at gå i aktion, bl.a. ved at involvere de andre elever på skolen.

De gennemførte en kampagne for bedre opførsel med plakater/plancher og diskussion i klasserne, et arbejde, som repræsentanterne fik lov til at udføre i skoletiden. Samtidig blev forholdene også forbedret ved at rummene blev renoveret og toiletterne udskiftet, noget der muligvis var sket på et tidspunkt alligevel, men som blev fremskyndet af elevernes aktion. En kombination af bedre fysiske forhold, som skolen satte i gang, og en kampagne, hvor elevrådet på eget initiativ involverede de andre elever, førte således til resultater.

Opdragelse eller varetagelse af interesser

Det er ikke meningen med disse to billeder at sige noget kvalitativt om godt eller dårligt elevrådsarbejde, men at vise, hvor forskelligt elevrådspraksis udformer sig. For de fleste elever vil den form elevrådsarbejdet har på deres skole tillige være den "naturlige" måde at have elevråd på, fordi de ikke kender andet. Derfor er det også vigtigt, at skolen, og specielt de lærere, der har med elevrådsarbejde at gøre, tænker over, hvordan de etablerer elevrådsrutiner.

I begge situationer er der tale om, at forskellige interesser mødes. De modsætninger, der kommer frem, ligger mellem eleverne på den ene side og skolen som institution, repræsenteret ved ledelsen og lærerne (hvilket ofte er det samme for eleverne) på den anden side.

Der er altså tale om en potentiel og reel konflikt mellem eleverne og "skolen". Den konflikt kan på en legitim måde komme til udtryk og blive forhandlet i netop elevrådet.

Imidlertid er der ikke altid forståelse for at konflikten – eller interessemodsatningen – er acceptabel og et rimeligt udgangspunkt for, at elevrådet kan behandle og eventuelt løse den. Vores undersøgelse peger på, at det kan skyldes flere forhold:

- Hos mange lærere er *konsensus* bærende for deres tilgang til demokrati med og for elever. Det betyder, at konflikt helst skal undgås og at interessemodsatninger skal fjernes. Eleverne må bringes til at forstå, at det handler om at blive enige. Mener lærerne.
- Eleverne har en opfattelse af, at *de* (lærere og ledelse) vil noget andet end *os*. De fortæller, at ledelse eller skolebestyrelse ganske vist lytter, men ikke tager dem alvorligt, at de ikke inddrages videre i problemets løsning – eller at tingene bliver syltet.

- Det vigtigste ved at arbejde med demokrati på elevrådsniveau er ifølge *lærerne*, at eleverne skal lære, hvordan demokrati fungerer. Deres tilgang til arbejdet er præget af, at eleverne skal *opdrages* til agere demokratisk. Det foregår fortrinsvis ved at indøve nogle særlige demokratiske omgangsformer, hentet fra foreningsdemokratiet (mødeleder, referent, dagsorden og så videre). Det er der ikke noget i vejen med, det er særdeles nyttige teknikker, men det kommer i nogle tilfælde til at betyde, at formen bliver det centrale i arbejdet; indholdet bliver mindre væsentligt.
- For *eleverne* er det vigtigste ved deltagelse i elevrådet, at de kommer til at beskæftige sig med noget, der har betydning for dem, at det er dem selv, der får lov til at sætte dagsordenen og at der (i det mindste ind imellem) kommer noget ud af deres bestræbelser inden for en rimelig tidshorisont. De deltager ikke i elevrådet for at blive undervist eller opdraget. For dem handler det om at *varetage deres interesser*, om indholdet.

Vi har med andre ord konstateret en modsætning mellem lærernes og elevernes tilgang til arbejdet i elevrådet. Lærerne anser elevrådets vigtigste funktion for at lære eleverne demokratiske former, mens det for eleverne er helt afgørende, at de kan øve indflydelse. Denne modsætning tematiseres ikke, og deltagerne er sig ikke bevidst, at den eksisterer.

Myndiggørelse og mægtiggørelse

Sagen er naturligvis, at demokratiet som det udfolder sig i elevrådet ikke handler om *enten* form *eller* indhold. Det drejer sig heller ikke om at eleverne *enten* skal opdrages til demokratiet *eller* varetage deres interesser. Det er to sider af samme sag. Hvis eleverne skal varetage deres interesser handler det jo blandt andet også om at være god til at benytte de rette former, kende de rigtige kanaler, kvalificere deres argumenter, handle politisk. Hensigten må være, at eleverne opnår det, sociologer til tider kalder *empowerment*, der jo både har en forside og en indholdsside, og som både skal læres og praktiseres for at udvikles.

Skolen giver eleverne en forventning om demokratisk deltagelse, som den ofte ikke selv magter at indfri. Det er et væsentligt udgangspunkt, at eleverne i skolen mener, at det er vigtigt for dem at have demokratiske muligheder i skolen. Tilsyneladende bliver deres forhåbninger skuffede. I vores undersøgelse har vi forsøgt at se på, hvad der rent faktisk foregår i elevrådet, og hvordan elever og lærere tænker om deres deltagelse i det. Her er afsæt for nogle refleksioner, der kan pege på områder, der kan være en vej ud af den indledende modsigelse.

Som lærer kan man begynde med at spørge sig selv: Ville det gøre nogen forskel, hvis elevrådet ikke var der?

De mange overfladiske reaktioner på Pisa-undersøgelserne fra efteråret 2004 kan være anledning til at skolen besinder sig på at tydeliggøre de kvaliteter, den danske skole har. Nogle af de positive historier kunne komme fra et mere bevidst arbejde med de forhold, der gør, at eleverne faktisk er glade for at gå i skole og at de demokratiske former formentlig har en stor andel heri. Skolens demokrati og elevernes formelle og uformelle deltagelse kunne være et sted at begynde.

På den måde kunne elever og lærere målrettet arbejde på at udligne den kløft, som "Den vordende demokrat" gør opmærksom på. Eleverne kunne få mulighed for også at give det betydning, som de anser for vigtigt, og som samfundet som helhed også må støtte: At demokrati, også det formelle, er en vigtig del af dannelsen af den kommende generation.

Jens Peter Christiansen og Stefan Ting Graf er lektorer ved CVU Fyn/Odense Seminarium

Se også artiklen, Opdragelse til hvilket demokrati, af Hans Dorf og Jakob Skjerna Hansen i Folkeskolen nummer 3.2005.